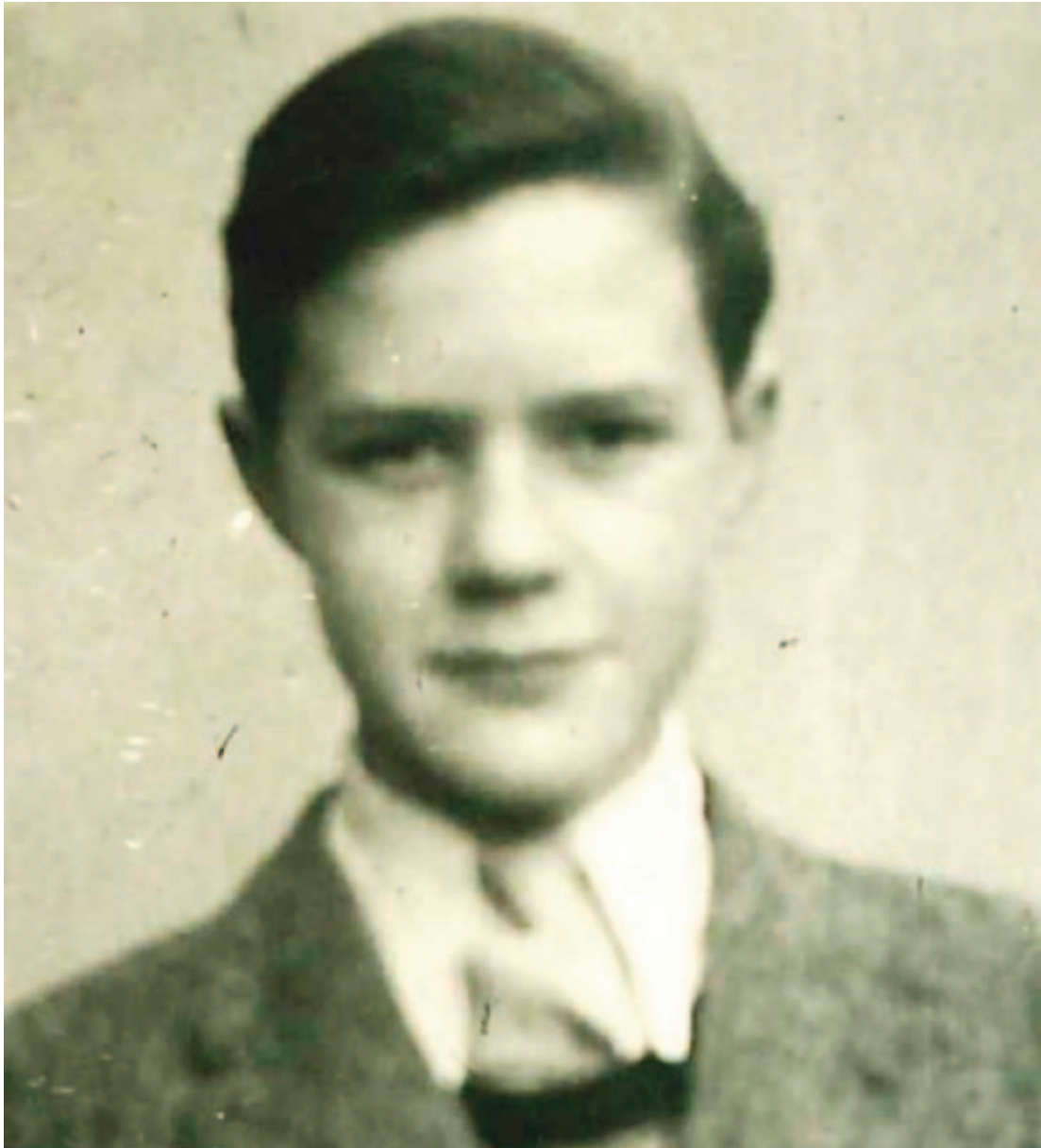

70 jaar uit het oog, nooit uit het hart !

Kroniek opgesteld naar aanleiding van het allereerste bezoek aan het graf van Georges Opdeweegh op 7 april 2015, dag op dag 70 jaar na zijn dood. Zijn oorlogsverleden en zijn graf werden pas in 2014 ontdekt.

RIK GIJBELS

Een oorlogsmisdaad in Ellikom

Het was een mooie zonnige zomerdag in Ellikom, die donderdag 20 juli 1944. Zou de nationale feestdag, de dag nadien, gevierd worden in tijden van Duitse bezetting ? We hebben geen idee, maar alleszins wierp die dreigende achtergrond van oorlog al jaren een schaduw op alles wat vrijheid en blijheid zou kunnen zijn in die mooie grote Vlaamse families, zoals de familie Opdeweegh er een was.

In de eerste dagen van die duivelse oorlog, op 27 mei 1940, werd nonke Jaak in Tielt doodgeschoten door de vijand: in dienst van het Vaderland en op het Veld van Eer. Zo wordt dat afgedaan door slijmende overheden, maar dat zal iets minder het gevoel geweest zijn dat heerste bij de achtergebleven weduwe met zoontje Jan van nog geen jaar, en enkele maanden in verwachting van Jaklien. Dit was 'n verschrikkelijke klap voor tante Netje en voor de ganse familie Opdeweegh-Essers die woonde op de Heikant 57.

Het was een prachtige familie, “onze” familie, met twee fiere ouders, Pieter en Moen, die een kroost van 17 kinderen wisten te verwekken. Van hen bereikten 15 parels zonder enig vlekje de volwassenheid. Tante Martha en nonke

Georges waren op dat ogenblik slechts 16 en 17. Als kers op de taart vervolmaakten een pater en een nonneke het familiale beeld.

Naast tante Martha en nonke Georges woonden ook nog nonke Henri en nonke Jef bij hun ouders in juli 1944. De andere kinderen waren “uitgeleid”. Nonke Jef had zijn eigen business ontwikkeld in de achtergelegen stallingen, waar hij banden vulkaniseerde.

Nonke Jaak was dus gedood door de Duitsers en het lijkt me aannemelijk dat niemand in de familie zou staan juichen bij het horen van klakkende SS-laarzen. Het leek er ten andere op dat die moffen stilaan aan het bezwijken waren, want bij de Landing van Normandië, 'n week of zes eerder, hadden ze al aardig in het zand moeten bijten.

Maar toch ! Rond 'n uur of elf die mooie donderdag stopt een Citroën in de buurt van Heikant 57. Vier uniformen stappen uit en klakken naar de deur. Hun brutaliteit ligt in lijn met het verwachtingspatroon. “G.F.P.” staat op hun jasjes, “Geheime Feldpolizei”. Dit was 'n soort militaire politie van de Duitse bezetter, die actief weerstanders trachtte op te sporen en te arresteren, en die de reputatie bleek te hebben erg doortastend tewerk te gaan.

Ze moeten “Le Petit Belge” hebben, ene “Jef Essers” !!

Hier moeten we even toelichten dat Louis Essers een broer van Moen was. Die was jaren geleden om den brode uitgeweken naar Herstal in Wallonië. Diens zoon Jef was als militair actief in de weerstand, lid van de Witte Brigade. Blijkbaar speelde hij hierbij in Limburg zelfs een toonaangevende rol. Uiteraard had hij het met Moen nooit over zijn activiteiten en wist de familie nauwelijks meer dan dat hij Russen of andere krijgsgevangenen aan wat eten hielp. Le Petit Belge had blijkbaar door dat de G.F.P. hem op de hielen zat. Ze waren al bij zijn ouders in Herstal geweest. Ik lees in documenten dat hij in Antwerpen woonde, maar ik zie dat hij ook in Genk 'n adres blijkt gehad te hebben, dus duidelijk het leven van een ondergrondse activist. Ook op de Heikant 57 leefde Jef Essers regelmatig ondergedoken. Die hulp mag je toch verwachten van een

lieve tante, niet ? Meestal was hij weg zonder dat iemand wist waar hij uithing, maar hij kwam regelmatig overnachten en - het bevestigt dat je in oorlogstijden best niemand kan vertrouwen - iemand zal dit overgedragen hebben aan de Duitsers. Dat hij “Le Petit Belge” genoemd werd was ’n ironische allusie op zijn gestalte van bijna twee meter.

De Geheime Feldpolizei gaat grondig te keer ten huize Opdeweegh. In de achterliggende werkplaats, waar nonke Jef, nonke Georges en Louis Vrolix actief waren, had men gemerkt dat er iets niet pluis was. Nonke Jef duikt pijlsnel langs het venster naar buiten, de bossen in. Nonke Georges is echter niet in staat te vluchten. De dag voordien had hij met zijn fiets ’n koe aangereden... pech. Hij had een pijnlijke omzwachtelde knie. Louis Vrolix doet geen poging om te vluchten daar hij als werknemer een derde partij was (pas later zou hij tante Martha het hof maken en trouwen).

Alles wordt goed overhoop gegooid en onderzocht. En plots vinden de nazi’s een stel laarzen..., soldatenlaarzen met een maat die enkel past bij iemand van ’n dubbele meter. Hét bewijs dat Le Petit Belge hier ondergedoken moest leven. Uiteraard wist niemand waar Jef Essers die dag uithing. Ze zouden het in deze dreigende situatie zeker verteld hebben. Maar de moffen weten van geen wijken. Indien Le Petit Belge niet werd uitgeleverd, dan moest maar iemand anders mee ! Pieter wordt gespaard omwille van zijn leeftijd en zijn rol van pater familias. Heernonk, die ook aanwezig is, wordt blijkbaar ontzien omwille van zijn priesterkleding. Het onvoorstelbare gebeurt en de lafaards besluiten Georges te gijzelen. Er wordt gesmeekt en opgeworpen dat de jongen nog minderjarig is. Maar de lafaards beweren dat zijn identiteitskaart wel vervalst zal zijn en de knaap wordt meegesleurd. Even buiten zetten ze hem tegen een boom op de hoek en schieten ze enkele keren in de lucht, zomaar. Om indruk te maken. Wat ’n zin voor humor hadden die nazi’s ! De Citroën rijdt weg met een toffe gast en met vier onmenssen.

Zeventien jaar, uit zijn warme nest geroofd onder het oog van de wanhopige ouders, broer en lieve zus en in de klauwen van een roofdier ... met een adelaarsnest ! Hier gebeurde een verschrikkelijke oorlogsmisdaad !

Het is wel erg toevallig dat diezelfde 20 juli, precies tijdens de uren van de inval van de G.F.P. in Ellikom, simultaan een aanslag op Hitler werd uitgevoerd in een

van zijn hoofdkwartiers. Hitler ontsnapte net aan het ergste. Was die aanslag gelukt dan was nonke Georges nog steeds onder ons. Maar hij had pech en hij zou later nog herhaaldelijk ongelooflijke pech hebben.

Tussenstop in Antwerpen en Breendonk

Het voorgaande hebben we als 'n levendig gebeuren beschreven, omdat het 'n story is die we altijd min of meer op die manier hebben horen vertellen. Het heeft geen nieuws waarde, maar het is de inleiding op wat volgt, en dit vervolg was tot op heden nog niet gekend.

De reden dat we dat ongekende verleden van nonke Georges zijn gaan uitpluizen is dat we om de een of andere reden altijd erg begaan geweest zijn met het lot van die man. Laten we hem vanaf nu gewoon Georges noemen. Overigens lezen we in documenten dikwijls de naam "Johannes" Opdeweegh, omdat hij officieel Johannes Gregorius heette.

In onze jeugd hoorden we erg vaak opnieuw en weer opnieuw die story van Georges en de eeuwige vraag wat ooit met hem zou kunnen gebeurd zijn. Dingen in de zin van: wie weet is hij vergast, of stel dat hij nog niet dood is en nog ergens 'n leven heeft opgebouwd... In de archieven zit bijvoorbeeld een brief van nonke Jef die nog in 1954 schrijft naar het ministerie van Volksgezondheid in Brussel: hij zegt dat iemand 'n bericht op de radio gehoord "zou" hebben dat "zou" gaan over 'n zekere Georges Opdeweegh "ergens" in Frankrijk... Als mensen in het ongewisse blijven zullen ze altijd blijven hopen, decennia lang. Tot aan de ultieme zekerheid.

Een tipje van de sluier zou weliswaar in 1960 opgelicht worden toen een ongeëvenaarde inspanning van de Belgische overheid resulteerde in het overbrengen naar Ellikom van de kist met overblijfselen van Georges. Eindelijk kon hij in vrede rusten op het kerkhof. Het einde van de onzekerheid. Of werd hem zelfs "dat" niet gegund? Daarover zullen we het op het einde van deze kroniek hebben.

Toen ons ma vorig jaar 100 ging worden zijn we nog eens in de Opdeweegh-geschiedenis gedoken en stootten we weer eens op die Georges met dat nooit

achterhaalde oorlogsverleden. En als gepensioneerde kan je tijdsgebrek niet langer als excuus hanteren om dat verleden eindelijk niet eens te gaan uitpluizen.

Om het verhaal terug op te pakken werd Georges door de G.F.P. meegevoerd naar een onbekende bestemming. Volgens de archieven van Breendonk werd hij op 23 juli binnengebracht in de gevangenis van Antwerpen in de Begijnenstraat, die in de tweede en zelfs reeds de eerste wereldoorlog als tijdelijke verblijfplaats voor krijgsgevangenen werd gebruikt. Waar hij op 21 en 22 juli heeft verbleven is onbekend; we kunnen maar veronderstellen dat hij hier of daar op de rooster is gelegd om bekentenissen los te weken. Op of rond 19 augustus werd Georges overgedragen aan de SIPO in Breendonk. Het Fort van Breendonk had in die periode het statuut van concentratiekamp. Het werd vooral gebruikt als doorgangskamp; gevangenen werden er geplaatst in afwachting van een transport naar een of ander kamp in Duitsland. SIPO was de Sicherheitspolizei, een afdeling van de SS.

Blijkbaar wist men in Ellikom dat Georges in Breendonk verbleef, want tante Til is in die periode met de fiets naar daar gereden met verse kleren voor haar broer. Uiteraard kreeg ze hem niet te zien, maar ze kwam terug naar huis met de kleren die Georges bij zijn vertrek droeg: het ruitjeskostuum en zelfs de zwachtel die hij om zijn bezerde knie droeg.

Het was op 30 of 31 augustus dat Georges zijn grote buitenlandse reis ging aanvangen ! Hij maakte deel uit van de allerlaatste groep uit Breendonk die op transport gezet werd; de trein stond te wachten in Antwerpen. Daarna was het kamp van Breendonk leeg en werd het achtergelaten door de bewakers. Een of twee dagen later zou Breendonk bevrijd worden door de Engelsen ! Hadden de geallieerden iets minder vertraging opgelopen in de Slag om Parijs of was de Slag om de Ardennen iets vlotter verlopen, dan was voor Georges het avontuur toen al afgelopen geweest.

Onze pechvogel moest dus de deur in Breendonk achter zich dicht trekken en werd naar Antwerpen gebracht en op de overvolle trein gestouwd voor een lange trip richting Duitsland. Het zou de laatste treinrit worden die vanuit België zou vertrekken, de “allerlaatste” deportatie uit de oorlogsgeschiedenis 1940-1945 ! Is het niet hallucinant ?

De rit naar Neuengamme

Het concentratiekamp van Neuengamme lag in het Noorden van Duitsland, ongeveer twintig kilometer ten zuidoosten van Hamburg. Het was een groot kamp dat als hoofdkamp fungeerde en waaronder 'n negentigtal dochterkampen ressorteerden. We hebben ons nooit eerder gerealiseerd dat er in deze oorlog meer dan duizend concentratiekampen werden opgericht, met overal dezelfde ellende ! Veel treintransporten met gevangenen losten hun lading in Neuengamme, en later werden die naar een of ander dochterkamp verplaatst, afhankelijk van waar er behoefte was aan dwangarbeiders. Bij aankomst in Neuengamme kregen alle gevangenen een nummer, onmiddellijk bij het verlaten van de trein. Vanaf dat ogenblik bestonden namen niet langer. Georges kreeg het nummer 44887 dat we in latere documenten regelmatig zien terugkomen.

Het toeval wil dat we een boek ontdekten op het internet: "Ik was 20 in 1944" van de auteur Raymond Van Pée, een reisgenoot van Georges, die het geluk heeft gehad de oorlogsgruwel te overleven en daardoor achteraf nog heeft kunnen getuigen. Hij beschrijft de treinreis van de gevangenen die later bij aankomst in Neuengamme de nummerreeks 44361 tot 45720 toegewezen kregen. Op deze rit zaten 1.360 Belgen, van wie er slechts 200 ooit zouden terugkeren naar hun vaderland. Hij beschrijft eveneens zijn ervaringen tijdens zijn verblijf in het kamp van Neuengamme. Hij heeft samen met Georges een periode in dit kamp doorgebracht. Op zeker ogenblik is Van Pée overgebracht naar het kamp van Blumenthal, terwijl Georges nog in Neuengamme gebleven is tot ongeveer einde 1944.

De getuigenis van Van Pée is toch wel indrukwekkend, vooral als je bij het lezen constant de aanwezigheid van Georges in gedachten houdt. We geven de passage over de periode, die de auteur en Georges samen beleefden, integraal weer. Wie het volledige boek wil lezen kan het gewoon aanklikken op internet. We laten Raymond Van Pée aan het woord en jullie kunnen achteraf oordelen.

Op transport

Op 31 augustus 1944 werd de gevangenis van Charleroi ontruimd. We lagen nog maar pas in ons bed of de buizen seinden: we vertrekken naar Duitsland! Paniek. Het moest er van komen, want de beschieting werd heviger. We kleedden ons terug aan en pakten onze koffers. Tumult, geschreeuw en gevloek klonk door de gangen. Misschien vergeten ze ons, hoopten we nog. Maar alle cellen werden geopend, namen werden afgeroepen. Zouden er dan toch gevangenen mogen blijven? We zouden het vlug weten! Ook ons slot knarste open en het bevel klonk: "Alles mitkommen! Abtransport!" Het was zover. We namen ons koffertje in de hand en daar stonden we met tientallen gevangenen in de lange gang. Trapaf en naar de uitgang. Onze bewakers waren nu SS'ers. Onze cipiers stonden er maar stil bij en keken ons vol medelijden aan. Vermoedden ze iets van wat ons te wachten stond? De hal was fel verlicht en we werden één voor één afgetast. Messen en scherpe voorwerpen werden afgenomen, valiezen dooreen gehaald, enfin grote inspectie. Toen het afgelopen was werden we onder het felle licht van de schijnwerpers op de koer gejaagd waar enkele tientallen voertuigen stonden te wachten. Overal waren er honden en SS'ers. We werden geteld en moesten met 25 man plaatsnemen op een vrachtwagen. Zo reden we door Charleroi, richting goederenstation. Daar aangekomen werden we met 60 man opgesloten in veewagens. Vooraleer de schuifdeuren vergrendeld werden, kregen we ieder een voedselpakket van het Rode Kruis. Het was ongeveer middernacht toen onze trein zich langzaam in beweging zette. Ze waren van plan over Luik te rijden, maar spoorwegmannen van de weerstand dachten daar anders over. Ze hadden gezworen ons vertrek te saboteren. De wissels werden onklaar gemaakt en we moesten rechtsomkeer maken. De Engelse bevrijders naderden. Dan reden we naar Brussel; daar werden nog wagens aangekoppeld met gevangenen uit St.-Gilles, Namen en Luik. Na enig oponthoud ging het dan richting Antwerpen-Oost. Ter hoogte van het station van Hove gooiden mijn broer en ik nog een laatste briefje met een afscheidsgroet voor onze familie uit de trein. Het werd 's morgens bij ons thuisbezorgd door de stationsoverste, die het hele spoor had afgelopen en alle briefjes van de gevangenen had verzameld en thuis gebracht. Wat een fijne man! Dit laatste briefje heb ik nog altijd.

*In Antwerpen-Oost stonden we de hele nacht en nog een dag stil. Hier werden weer nieuwe gevangenen uit **Breendonk** en de gevangenis van **Antwerpen** ingeladen. Onze trein was één van de laatste die naar Duitsland vertrok; hij was samengesteld uit een twintigtal veewagens met twee personenrijtuigen ertussen voor de soldaten en de bevoorrading.*

Tegen de avond van 1 september 1944 vertrokken we uit Antwerpen. 's Morgens reden we door Nederland, richting Roosendaal en verder naar Breda en Arnhem. Als we door de kieren van de deur keken, konden we in een bocht de hele trein zien. Dronken SS'ers lalden en brulden luid naar mekaar door de open vensters, naar soldaten die op de buitentrede hadden

plaatsgenomen met hun machinepistool in de hand. Soms schoten ze hun geweren luid lachend leeg. Deden die kerels dat voor de grap of om indruk op ons te maken?

Plots haalden twee partizanen uit Luik een groot mes en een schroevendraaier te voorschijn. Hoe was het mogelijk na die strenge controle in de gevangenis? Ze hadden deze twee voorwerpen achter de rug van de Duitsers toch weten door te geven! Er waren altijd jongens die alles op alles zetten om te ontsnappen. Eén van die mannen zei: "Wij gaan uitbreken!" Een pater kwam tussenbeide: "Vriend, wat gaat ge doen? Ge gaat ons toch niet allemaal in gevaar brengen! Voor die paar weken dat we misschien nog gevangen zullen zitten; dat risico is veel te groot voor ons allemaal!" "Daar doet ge mee wat ge wilt, paterke, maar wij gaan niet naar de zoutmijnen! Het is nu het ogenblik om iets te doen!" Ze hadden door de spleten gezien dat alle soldaten binnen zaten, misschien om zich te wassen of om te eten, het was ongeveer 7 uur 's morgens. Er werd gestemd en twee derde wou ontsnappen. Maar hoe? "Wel, heel eenvoudig," zei de man, "met ons materiaal openen wij de schuifdeur". Ze gingen aan het werk, wij ruimden plaats. Na een kwartier was inderdaad de ijzeren pin eruit, het scharnierslot opengebroken en de schuifdeur werd langzaam opengeschoven.

Het plan was heel eenvoudig, maar gevaarlijk. Als de trein rechtdoor reed en men kwam aan een brug, zou men de deur openschuiven. Twee mannen moesten zich klaar houden om in de pijlers van de brug te springen. Dat moest juist op tijd gebeuren, anders sprong men voor of achter de pijlers. De trein reed wel niet snel, maar toch, als men met zijn hoofd tegen zo'n betonnen paal sloeg, was men dood of zwaargewond. Maar die mannen kenden geen vrees, ze namen het commando in handen en zetten de twee eerste vrienden naast elkaar aan de deuropening. De volgende brug kwam in zicht: de deur openen en floep... de eerste twee sprongen eruit. Het ging perfect, het systeem werkte feilloos. Mijn broer en ik stonden mee aan te schuiven. We zeiden tegen elkaar: "Alles of niets! Het zekere voor het onzekere nemen!". Er waren al zes mannen weg, toen de twee leiders plots zegden: "Onze groep is gered, nu springen wij!" en ze sprongen. De acht mannen voor ons begonnen te dringen. Iedereen wou eerst springen, men duwde mekaar opzij, orde en tucht waren volledig weg. Mijn broer riep nog "Wij zullen het commando nemen!" Maar er werd niet meer geluisterd. De twee aan de deur sprongen, maar veel te vroeg. Ze vielen voor de brugpijlers op de grond. De gekwetsten riepen. Alarm! De trein stopte en de twee gewonde kameraden werden onder een regen van slagen en stampen van de zware laarzen terug in onze wagon gesmeten. Een gevangene die goed Duits sprak, zei aan de SS-officier: "We hebben ze willen tegenhouden, maar het is ons niet gelukt!"

We hadden natuurlijk schrik voor tegenmaatregelen van de Duitsers. De deur werd met veel gebrul toegeschoven en terug vergrendeld.. Ik slaakte een zucht van verlichting dat we er zo goed vanaf gekomen waren, want de SS'ers hadden ook gezien dat er meer ontsnapt waren. We zaten nog maar juist neer, toen ik plotseling gekraak boven mijn hoofd hoorde. Door de schuine spleten, die voor wat lucht en licht zorgden, werd met bruto geweld een machinepistool gestoken. Er klonk een oorverdovend geknal en vuurstralen deden de hel

losbarsten in onze wagon. Plots straalde de zon door tientallen gaten naar binnen. Toen zwaaide de vuurloop één keer met een boog naar beneden en trof rechts van mij drie kameraden. Buiten hoorden we de SS'er schallend lachen en in onze taal naar zijn trawanten roepen: "Die zullen niet meer trachten te ontsnappen, ik heb ze een lesje geleerd!" Onder onze bewakers waren veel Vlaamse SS'ers. Daarom koelden ze hun woede op beestachtige wijze op ons, weerloze gevangenen. (Bij onze aankomst in het concentratiekamp van **Neuengamme** vernamen we van andere gevangenen dat er nog meer wagons met kogels doorzeefd werden en dat er verscheidene doden waren gevallen.) We probeerden onze vrienden zo goed mogelijk te verzorgen; hun wonden werden afgebonden met zakdoeken en we maakten propfen om het bloeden te stelpen. Er was nu meer plaats in onze wagon, de gewonden konden nu languit rusten, gesteund door de bagage. Bij nader inzien hadden wij nog geluk gehad bij die beschieting, want waar de meeste kogels waren ingeslagen bevond zich de ketel voor onze behoeften en deze kant werd zoveel mogelijk gemeden. (Hoe het achteraf met onze gewonde vrienden afgelopen is, weet ik niet, want toen we later in **Neuengamme** aankwamen, werden ze naar de infirmerie gebracht samen met onze twee onfortuinlijke vluchters.)

De trein reed verder over Breda en Arnhem richting Duitsland. De lucht werd stilaan ondraaglijk, daar de ketel nu ook lekte door die kogelgaten en de uitwerpselen zich verspreidden over de vloer. We maakten met stro, karton en linnen een dam rond de ketel. We besloten de ketel alleen nog te gebruiken voor de grote behoeften, de rest moest dan maar gebeuren langs de deurspleet. Het probleem was nu gedeeltelijk opgelost, alleen de geuren bleven. Gelukkig voor ons hadden we toen nog geen buikloop maar na twee dagen en nachten moest iedereen toch eens van deze hoek gebruik maken.

Volgens gegevens van de vriendenkring – nu in ons bezit – zaten op deze trein 1.360 Belgen, ingeschreven in **Neuengamme** onder nr. 44361 tot 45720. Een tweehonderdtal zou overleven. De stemming onder de gevangenen was zeer bedrukt. Wat stond er ons nog allemaal te wachten? Waar zouden we terechtkomen? De grote onzekerheid knaagde aan iedereen. We bespraken onze toestand en we waren ervan overtuigd dat die rotoorlog geen twee maanden meer kon duren, zo lang zouden we het wel uithouden.

De treinreis duurde drie nachten en drie dagen. We kregen geen drinken. 's Morgens likten we de dauwdruppels van de ijzeren deur om onze dorst een beetje te lessen. Overdag was het snikheet en 's nachts ijzig koud. De reis duurde eindeloos lang. De laatste dag reden we noordwaarts tot Deventer; we bereikten de Duitse grens aan de post Bernheim. Hier werden oudere Duitse soldaten, vijftigers, aan ons konvooi toegevoegd; een tiental SS'ers bleef achter. Na een klein oponthoud zette de trein zich terug in beweging en zagen we de opschriften "Rheines" en verder "Osnabrück". In de late namiddag riep er iemand: "We rijden richting Hamburg, zeker weten! Daar, de haven!" Door de spleten en kogelgaten zagen we rijen huizen die gedeeltelijk vernield waren door bombardementen van de geallieerde luchtmacht. Plotseling loeide de sirene: luchtalarm. De trein stopte. De soldaten

liepen al roepend en scheldend naast het spoor om dekking te zoeken. Grote lichtbundels doorzochten de donkere lucht. Het luchtafweergeschut trad in actie. De trein trilde in al zijn voegen en we hoorden schurend metaal op het dak van onze wagon vallen. Nu door onze vrienden hier gedood worden, dat zou het toppunt geweest zijn! We kropen dichterbij mekaar. Het was zaterdag 2 september 1944, rond half twaalf 's avonds toen de rust eindelijk weerkeerde en het zwaar motorengeronk van de vliegtuigen zich in de verte verwijderde.

In het concentratiekamp Neuengamme

*Op 3 september 1944 kwamen we aan te **Neuengamme** rond 2 uur 's morgens. Onze trein stopte bruusk, de grendels werden verschoven en de deuren geopend. Felle lichtbundels verlichtten de trein en het terrein er rond. Ik zag verschillende treinsporen naast mekaar liggen. We trachtten onze verstijfde ledematen wat uit te strekken, maar daar kregen we de tijd niet voor. Met matrakslagen werden we uit de wagon gejaagd. "Per vijf!" klonk het en afgerichte honden draafden langs ons heen en beten links en rechts in onze kuit. Ik schopte er naar maar kreeg een geweerkolf van een soldaat in de rug. "Weiter, weiter!" brulde hij.*

We marcheerden door een brede poort. "Mützen ab!" werd er geroepen. Dat was voor de mannen die een hoed of pet droegen. In rangen van vijf gingen we verder naar een groot stenen gebouw en daar werden we in de kelders opgesloten voor de rest van de nacht. Iedereen zocht naar bekenden, uit de gevangenis of uit het verzet. Mijn broer maakte kennis met een aantal mensen die uit de gevangenis van Antwerpen waren gekomen met dezelfde trein.

Behalve wij waren er nog acht Boechoutenaren, waaronder mijn toekomstige schoonbroer Jozef Vermeiren, onze parochiepastoor Jespers, vader en zoon Bally, de zoon van onze politiecommissaris Voets, garagist Dumont, Blanchaert en Bruyninckx, zoon van een handelaar. Voor ons was het een blij weerzien, want zo vernamen we de laatste nieuwtjes uit onze gemeente. Ieder vertelde zijn verhaal. We wisselden eten uit en eindelijk hadden we ook water. We zouden trachten samen te blijven. We stelden onze vrienden uit Thy-le-Château voor en van slapen kwam niet veel meer in huis.

's Morgens maakten we kennis met gevangenen die al langer in het kamp waren. Deze verwittigden ons dat we alles moesten opeten of uitdelen, want dat men ons straks alles zou afnemen. We geloofden dat natuurlijk niet en hielden nog wat voorraad over voor later. Toen moesten we ons uitkleden, op een houten plank plaatsnemen en werden we door de andere gevangenen met tondeuzen bewerkt. Alles moest er af: schaamharen, baard, oksels, hoofd, alles werd kaalgeschoren. Het was echt vernederend voor iedereen, maar vooral voor de geestelijken. Ook de gevangenen die ons schoren maanden ons aan om alle etenswaren hier af te geven. Maar we geloofden natuurlijk ook deze jongens niet en we gaven hen maar een klein gedeelte van wat ons nog restte van het pakje van het Rode Kruis. Iedereen at nog

vlug zoveel mogelijk op. Eens buiten deze kelder hoorden we de SS'ers iedereen manen om alles in grote vaten te werpen. Toen we dit zagen gaven we vlug onze etensvoorraad door aan de achter ons komende kameraden, naar de in de kelder werkende anciens.

Met groepen van 50 man verlieten we de kelder en kwamen op een grote koer. Daar moesten we de etenswaren die ons nog restten in de tonnen gooien en daarna voor een tafel gaan staan. Alle waardevolle voorwerpen zoals ringen, horloges, geld, enz. moesten afgegeven worden. Deze voorwerpen werden in een bruin zakje gedaan, onze naam werd op het zakje genoteerd en ook nog eens in een groot boek. En ja, later, toen we al terug thuis waren, moesten wij, oud-gevangenen van Neuengamme, opgeven wat men ons toen had afgenomen. En wonder boven wonder, een tweetal jaren later kreeg ik inderdaad mijn bezittingen in datzelfde bruine zakje terug. Men vroeg naar ons beroep. Ik antwoordde "student". Nadien kregen we een koord met een zinken plaatje met een nummer op. Mijn nummer was 44989. Er waren dus al meer dan 44.000 verschoppelingen voor mij geweest.

We moesten ons terug uitkleden. We praatten nog luchtig onderen: "We zullen hier niet lang blijven, de oorlog is bijna voorbij. De Engelsen zijn binnen de maand hier." Als katholieken hadden we tot nu toe onze rozenkrans bewaard, maar nu moesten we alles afgeven. We kleedden ons dus uit, alle kleren werden op een hoop gegooid en daarna moesten we naar een barak om te douchen. Voor we daar in gingen, werden we door de SS'ers nog een laatste maal nagekeken. De jongens voor ons moesten hun mond open doen, de aars ook, want daar kon men ook iets in weggemoffeld hebben, zoals ringen, diamanten en dergelijke. Mijn broer zei me: "Broer, we hangen onze rozenkrans aan onze hals". Toen het mijn beurt was brulde de SS'er me toe: "Wat is dat?" en wees naar mijn hals. Ik zei dat wij christenen waren en alleen dit wilden behouden. Daarop nam de SS'er mijn paternoster in zijn hand en rukte er fors aan om hem zo in stukken te sleuren. Maar het was een zilveren rozenkrans en hij moest een tweede keer flink rukken om hem stuk te trekken. Hij gooide de paternoster op de grond en stampte met zijn zware laarzen op het kruis al brullend: "Dat is hier niet nodig en het zal jullie hier ook niet kunnen helpen!" Mijn hals was flink gekneusd en het bloed liep in straaltjes over mijn rug en borst naar beneden. De andere SS'er deed hetzelfde met mijn broer Robert. Op dat ogenblik flitste het door mij heen: daar zijn mijn drie beste vrienden voor naar het Oostfront gegaan! Ze moesten dit nu eens kunnen zien. Ze zouden het daar zeker niet mee eens zijn. En dan droegen die rotzakken op hun gordelriem de woorden: "Gott mit uns"; ge moet maar durven. Zo misleidde dat "elitevolk" heel Europa. Ze deden zich anders voor dan ze in werkelijkheid waren. Maar God was niet met hen, dat is later wel bewezen. Hoe zou de wereld en nu uitgezien hebben als die kerels gewonnen hadden! We zouden allemaal slaven geweest zijn, niet meer of niet minder. Maar nu verder met ons verhaal.

We kregen nog een paar flinke meppen en we liepen vlug de barak in. We kwamen in een grote ruimte met sproeiers aan het plafond; een handvol zeepoeder werd in onze handen gestopt. Onder een straaltje kokend water zeepten we ons vlug in en toen kregen we ijskoud

water in grote stralen over ons heen. Deed men dat moedwillig om ons te treiteren? We geloofden het zeker.

We verlieten de wasplaats en belandden in een andere barak; een brede houten gang met links verschillende afdelingen, afgescheiden met een houten schot. Ervoor stond een toog. Eerst kregen we van gevangenen handdoeken uitgedeeld. Ik droogde me zorgvuldig af. Wat verder werden ons een broek, een vest en een muts toegeworpen, wat ondergoed, twee lappen stof en houten sandalen. En daar stonden we terug poedelnaakt op de grote koer. Gelukkig scheen de zon. We pasten de kleren en wisselden die onderling tot we min of meer onze juiste maat te pakken hadden. In het midden van de koer stonden een aantal tafels en daar zaten gevangenen aan met een paar SS'ers. Hier moesten we naartoe; ons nummerplaatje werd nog eens nagekeken en aan de hand van dit nummer kregen we twee lapjes stof van ongeveer 10 cm lang en 3 cm breed, met hetzelfde nummer op een rode driehoek. Dat betekende dat we gevangenen waren om politieke redenen. Op de tafels lagen naalden en garen; een paar anciens hielpen ons om de nummers links op onze broekspijp en linksboven op ons vest te naaien. De driehoek werd links boven het nummer op ons vest genaaid. Men vroeg ons nog eens naar ons beroep want aan de hand van deze gegevens werd een nieuw transport samengesteld. Mijn broer en ik beweerden studenten te zijn, want we waren niet van plan om voor de Duitsers te gaan werken.

Toen werden we in een voorlopige barak opgesloten. Het was een barak voor de nieuwkomers, omheind met prikkeldraad. Het was het zogenaamde quarantaineblok, een klein kamp midden in het grote kamp, volledig afgesloten. Het was de bedoeling van de Duitsers ons hier te drillen, ons murw te maken. Dat duurde dagen, soms weken, dat hing af van de transporten naar andere commando's, kleinere concentratiekampen. Het was een grote barak met houten bedden, drie boven mekaar, twee meter lang en 60 cm breed. Een dunne strozak lag op de houten planken. Er waren tafels en banken en een paar kachels, een houten vloer en achteraan tegen de muur een twintigtal zinken bakken met waterkranen en WC's. Er waren veel te veel gevangenen; het bed moest met twee lotgenoten gedeeld worden. 's Middags kreeg iedereen een ronde bruine geëmailleerde kom (gamel), een lepel en onze eerste raapkolensoep. Veel jongens lieten deze soep staan; zo'n varkenseten lustten ze niet. Na de soep werden we buitengejaagd door de "Stubediensten", helpers van de "Blockältesten", meestal gevangenen van gemeen recht, criminelen; ze droegen een groene driehoek. Het waren deze mannen die de leiding hadden over een barak. Ze sloegen en tiranniseerden ons. Het waren echte laffe beesten. Wij gevangenen waren aan hun willekeur en hun sadistische neigingen overgeleverd. Die kerels deden dat natuurlijk om bij de SS'ers op een goed blaadje te staan. En de SS'ers duldden hen, want men kon ze goed tegen ons gebruiken om orde en tucht er in te houden. Er waren ook Blockältesten met een rode driehoek zoals de onze; die zouden ons eerder geholpen hebben. Als de SS'ers niet in de buurt waren lieten ze alles oogluikend toe.

Zoals in ieder concentratiekamp was de weerstand in het geheim georganiseerd. Dat vernamen we enkele dagen later. Er waren Belgen die al jaren gevangen zaten en die met veel moeite een leidende positie in het kamp veroverd hadden. Dat was niet gemakkelijk, want iedere volksgroep vocht om deze posten. Daarbij kwam nog dat de communisten, die met veel waren, hun vrienden trachtten te beschermen. Dus er was voortdurend een onderlinge strijd voor openstaande postjes. Als er een nieuw konvooi gevangenen arriveerde, werden er natuurlijk barakoversten, voorarbeiders, soepbedelers, helpers voor de keuken, enz. aangesteld.

Zo vernam ik van Gaston Vandekerckhove, een weerstander uit Ronse die ook in mijn transport zat, dat hij benaderd was door een zekere André Mandrycx, een 29-jarige advocaat uit Gent, die al drie jaar in Neuengamme zat. Hij had zich dankzij zijn organisatietalent, opgewerkt tot "Arbeitseinsatz". Dit was een belangrijke post, want André kon beslissen wie er op commando graafwerken of fabriek moest gaan. André maakte deel uit van een internationaal comité dat bestond uit een vijftal leden die geregeld in het geheim samenkwamen. Deze vijf mannen stonden elk aan het hoofd van kleine groepjes. Zo kon men inspraak in het kamp organiseren en bleef men voortdurend van alle gebeurtenissen op de hoogte. Gaston werd dus benaderd door André met de boodschap dat er een transport gepland was naar het buitenkamp Blumenthal. Het was daar beter, want het was een klein kamp en men moest er in een metaalfabriek werken, dus niet buiten. Wanneer men dus ijzerbewerkers vroeg moesten we ons opgeven als "Schlosser". Gaston werd aangesteld als leider van de ondergrondse en moest bij aankomst in het kamp trachten om samen met betrouwbare vrienden de leidersposities in te nemen. Er waren twintig Ronsenaars in ons transport en Gaston bepraatte zijn vrienden om zich de volgende dag op te geven als Schlosser om zo samen te blijven. Maar ze wilden niet. Ze waren geen ijzerbewerkers,, zegden ze; ze konden en deden het niet. Hoe hun vriend ook argumenteerde dat er van de honderd die zich morgen zouden opgeven er geen vijf echte ijzerbewerkers waren, het hielp niet. Uiteindelijk vertrok Gaston met drie vrienden naar Blumenthal. Mijn broer en ik hadden ondertussen kennis gemaakt met een paar jongens uit Hasselt. Twee daarvan, echte boezemvrienden, waren mannen van de spoorwegen die betraapt waren bij sabotage van de wissels. Ze hadden al een "stage" van zes maanden in Breendonk achter de rug; ze waren al iets gewoon. We sloten spoedig vriendschap en slaagden erin om heel onze gevangenschap samen te blijven. Theo Timmermans werd onze kameroverste en Albert Mathijs sliep in het onderste bed naast Theo, mijn broer op het tweede bed boven Albert en ik, de jongste, kreeg het hoogste bed.

Na een slapeloze nacht werden we uit onze bedden geklopt door een Stubedienst die Nicolai heette, een Witrus. "Dawa dawa" riep hij. We moesten buiten aantreden, in rijen van twintig naast mekaar en vijf achter elkaar, dus in blokken van honderd man. Hoeveel uren we daar moesten blijven staan, weet ik niet meer; men telde en hertelde. Het klopte nooit; ze konden blijkbaar niet tellen. Daarna kwamen de SS-commandanten. Er werd geschreeuwd: "Richten!" We moesten een rechte lijn vormen. Ondertussen liepen de bewakers links en

rechts door onze rijen. We kregen forse klappen in rug of buik naargelang de bruut ons in het vizier had. Dit alles werd goedkeurend gadeslagen door de SS-officieren. Hoe meer men ons afranselde, hoe beter. Als we dan eindelijk goed stonden, werd er geroepen "Die Augen links!" want de SS-officieren kwamen altijd van links. Deze beweging moest door iedere gevangene gelijktijdig uitgevoerd worden. Het commando werd wel dertig keer herhaald, alhoewel het volgens ons de derde maal al perfect was, maar onze kwelgeesten dachten er anders over. Was het uiteindelijk naar hun zin, dan kwam het volgende: "Mützen ab!" Weer hetzelfde scenario, weer werd het tientallen keren herhaald met de bedoeling ons volledig murw te maken. Het systeem was erop gericht de gevangenen alle gevoel voor zelfrespect te laten verliezen. We waren geen mensen meer, we waren slaven, we hadden geen naam meer, alleen een nummer.

Na dit uren durende appel kregen we een gamel gekleurd warm water. Wat daar juist in lag, weet ik niet. Er dreven takjes in en men zei dat het een soort thee was. Onze bedden moesten opgemaakt worden, mooi gelijnd natuurlijk. We wasten ons en er werd een ploeg aangesteld om de vloer te vegen met een borstel uit rijshout. Een heel moeilijk karwei, want heel de vloer lag vol kleine stukjes stro, die door de grove stof van onze strozak gevallen waren. Daarna waren we een paar uren vrij.

We drementelden naar de prikkeldraad waar we konden praten met de gevangenen die hier al langer waren. Van hen hoorden we ongelooflijke verhalen. Ze hadden het over tientallen doden per week. De gevangenen die ziek werden en in de infirmerie (Revier) geraakten, werden er soms na een tijdje met een dodelijke inspuiting geliquideerd. Men voerde deze lijken dan met platte wagens naar de verbrandingsovens. 's Avonds rook men de brandgeur uren in het rond. Ze vertelden over de vorige winter, toen de sneeuw een halve meter hoog lag. Gedurende het appel moest er een muziekcors spelen. Violisten, cellisten, trommelaars en blazers speelden 's morgens in de ijskoude wind, terwijl de gevangenen onbeschermt in hun dunne kleren op de open appellaats stonden. Toen het na uren eindelijk voorbij was, lagen er driehonderd doden en stervenden in de sneeuw. De verbrandingsoven brandde toen dag en nacht en de stapels lijken kon men vanuit het kamp nog weken zien liggen.

In het midden van het kamp stonden er barakken, omringd met hoge prikkeldraad. Daar zaten de hoge pieten gevangen: ministers, dokters, kardinalen, politiekers, grote industriëlen en intellectuelen. Men sprak van vele moorden die zogezegd per ongeluk gebeurden. Er was altijd wel een reden om iemand te vermoorden. De gevangenen wisten wel beter maar konden en mochten niet spreken. Een paar weken geleden was er een bekend Frans politicus naar een hoek van het kamp gejaagd tot aan de prikkeldraad die onder stroom stond en daar schoot men hem in de rug. Hij had zogezegd willen vluchten. Dat werd toch opgegeven als doodsoorzaak in een Frans dagblad. Op een bepaald ogenblik kwam er iemand, we dachten een bisschop, naar ons toe en sprak ons aan. Hij vroeg waar we vandaan kwamen en of we katholiek waren. Wij antwoordden bevestigend. Hij zat al twee jaar gevangen. Hij deelde

medailles van Lourdes uit en zegende ons bij het afscheid. Aan zijn spraak te horen dacht ik dat hij een Oostenrijker was.

Van waar wij zaten waren bijna alle barakken te zien. Het kamp dat zoveel leed en ontbering herbergde, was heel goed onderhouden. Rond de meeste barakken waren bloemperken, door de gevangenen zelf aangelegd. Er stonden zelfs gieters bij om de bloemen water te geven. In een wat afgezonderde barak zaten de ter dood veroordeelden. Deze droegen een gele armband waarop stond: "tor sperre". Deze gevangenen wisten niet wanneer ze ter dood zouden worden gebracht. Iedere dag riep de SS een paar namen af en die mensen werden dezelfde dag nog omgebracht. Van sadisme gesproken, daar waren de SS'ers meester in.

Om 7 uur 's avonds kregen we een liter koolraapsoep, een vierde van een brood, een blokje margarine en een stukje worst. Dit was ons rantsoen voor 's anderendaags. Om 9 uur 's avonds ging het licht uit en kropen we in onze luizenbak. We hadden besloten om omgekeerd in bed te liggen, ik met mijn voeten naar het hoofd van mijn broer, zo hadden we wat meer plaats. 's Morgens waren we natuurlijk zo stijf als een plank, want we hadden heel de nacht met onze rug tegen de zijplank gelegen. Terug eruit om half zes, wassen, naar de WC, ons stukje brood opeten met de zagezegde thee en dan begon onze corvee. Bedden opdekken, gladstrijken, kamer uitkuisen, enz. Het was vlug 7 uur en tijd voor het appel. Opnieuw dezelfde pesterijen. Het duurde uren vooraleer we eindelijk de rangen mochten verlaten. Even later was er terug appel, deze keer om de arbeidscommando's samen te stellen. Theo Timmermans zei ons: "Jongens, we weten van Gaston Vandekerkove dat men Schlossers (ijzerbewerkers) nodig heeft. Als we ons zo aangeven kunnen we samen blijven." Ik wilde wel maar vreesde dat ik nog te jong was om deze stiel te kunnen uitvoeren. Toen wij ons moesten inschrijven zei mijn broer: "Ik ben lasser en mijn broer wil dat ook leren." We werden aangenomen: Theo, Albert, vier jongens van Thy-le-Château en onze acht vrienden uit Boechout. We vertrokken naar het kamp Blumenthal...

Tot daar Raymond Van Pée. We geven geen verdere commentaar omdat dit ons overbodig lijkt. Iets meer dan tien jaar geleden blijkt deze auteur overleden te zijn. Het zou kunnen dat hij Georges persoonlijk gekend heeft want zijn nummer ligt relatief dicht bij dat van Georges.

Dus Georges is waarschijnlijk tot einde december 1944 in Neuengamme gebleven, maar het zou ook begin 1945 kunnen geweest zijn. Heel exacte gegevens zijn moeilijk te achterhalen omdat, net voor de bevrijding van Neuengamme door de geallieerden, de nazi's alle hier aanwezige administratie totaal vernietigd en in de fik gestoken hebben. Dit betekende het verlies van een schat aan gegevens, over Neuengamme maar ook over de talrijke

dochterkampen. Georges heeft alleszins op 10 november in Neuengamme zijn achttiende verjaardag....meegemaakt.

Fons Schoofs, een Limburgse lotgenoot en kennis van Georges, die de oorlog overleefde, getuigde in 1950 dat hij Georges in augustus 1944 had gekend in Breendonk en dat hij hem later in Neuengamme gezien had op het einde van 1944. Hij voegt er aan toe dat Georges een litteken op zijn voorhoofd had. Fons Schoofs werd daarna afgevoerd naar een ander kamp en zei dat hij daardoor Georges later niet meer heeft kunnen zien. Het is toch wel jammer dat die man inmiddels overleden is. We zijn helaas een jaar of twintig te laat met ons onderzoek, want nu zijn een heel aantal getuigenissen definitief verloren gegaan, verdwenen in het graf samen met nu wel haast alle lot- en tijdsgenoten van Georges.

Het is moeilijk te begrijpen maar in 1950 werd Georges door de Tongerse rechtbank overleden verklaard en dat op datum van einde december 1944, enkel op basis van bovenstaande getuigenis van Fons Schoofs ! Onze overheid was blijkbaar toen al buitengewoon efficiënt. En ook spaarzaam. Want door deze uitspraak hoefde de uitkering aan de ouders van Georges slechts te lopen tot einde 1944 ! Voor elke maand dat hun zoon in krijgsgevangenschap was hadden de ouders immers recht op een vergoeding van 1.500,-BEF per maand.

Maar Georges was helemaal niet dood op het einde van 1944 ! Zelfs in dit opzicht had hij pech !

De winter in Watenstedt

Georges werd in volle winter overgebracht naar Watenstedt, waarschijnlijk einde december 1944 of begin januari 1945.

Watenstedt, zoals Druette, Lebenstedt en Leinde zijn gehuchten van Salzgitter, gelegen plusminus 200 km ten zuiden van Neuengamme, niet zo ver van Hannover. Het Harzgebergte in de buurt was rijk aan ertsen en voor de verwerking hiervan werd in Salzgitter een erg grote fabriek opgericht, de Reichswerke Hermann Göring. Naarmate de oorlog vorderde werd dit staalbedrijf volledig aangewend voor de productie van munitie en kogelhulzen.

Krijgsgevangenen werden ingezet voor deze zeer zware arbeid met als nobel doel wapens te maken om.... landgenoten te doden. Op het bedrijfsterrein zelf werd in 1942 een concentratiekamp, het KZ Druette, opgericht in lokalen die gelegen waren onder een verhoogde straat op het terrein. Een gedeelte hiervan is intact gebleven en kan nog bezichtigd worden. Het staat op bepaalde tijdstippen open voor wie zich een beeld wil vormen van de gruwelen van een concentratiekamp. Wij zullen dit op 7 april doen.

Het kamp KZ Watenstedt was gelegen op ongeveer 2 kilometer van deze monumentale fabriek. KZ is de afkorting van Konzentrationslager, dus concentratiekamp. Het kamp werd in mei 1944 opgericht en enkele maanden later kwam er een uitbreiding met een vrouwenafdeling. In die periode waren hier 2.000 mannen en 1.500 vrouwen aanwezig. Vanaf januari 1945 was het kamp echter overvol. Dagelijks vielen er doden door uitputting, mishandeling en ziekte. De kleding, de hygiënische omstandigheden, de voeding, de verpleging waren totaal ontoereikend. 's Morgens en 's avonds moesten de gevangenen in lange rijen de twee tot drie kilometer afstand tussen kamp en fabriek te voet lopen in kou, regen, sneeuw. De bewakers van het kamp waren Duitse misdadigers van gemeen recht, criminelen die door de nazi's uit de Duitse gevangenissen werden gehaald, en die zich konden uitleven in de handhaving van de discipline in de concentratiekampen... Talloze gevangenen vonden de dood door mishandeling. Vanuit omliggende kampen werden op een bepaald ogenblik veel zieke en gewonde gevangenen gecentraliseerd in Watenstedt. Het zou kunnen dat de nazi's toen anticipeerden op de nakende komst van de geallieerden, om sneller uit de voeten te geraken eens die in aantocht waren. En toppunt, begin 1945 werd een akkoord gemaakt tussen het Zweedse Rode Kruis en Heinrich Himmler, waarbij de Scandinavische krijgsgevangenen gered zouden worden. Zij werden daarom allen samengebracht in Neuengamme, en andere nationaliteiten moesten naar andere kampen om voor hen plaats te maken. De zwakke en zieke gevangenen werden naar Watenstedt gevoerd en dit gebeurde in voertuigen van het Rode Kruis ! Men zag die wagens aan komen rijden en men verwachtte hulp en redding te krijgen, maar precies dat Rode Kruis kwam Watenstedt met tientallen zieken en gewonden bijkomend belasten en maakte er het leven "totaal" ondraaglijk. Men voelde zich verraden door... jawel het Rode Kruis !

We kregen enige tijd geleden vanuit Duitsland een bericht: er zou nog één Belgische overlevende zijn van KZ Watenstedt. De man zou in Spanje wonen maar regelmatig bij vrienden in België verblijven. Uiteraard hebben we deze onmiddellijk gecontacteerd. Bij de eerste gelegenheid reden we naar Brussel en ontmoetten er Walter Riga, een zeer kwieke negentiger in uitstekende lichamelijke en geestelijke conditie. Helaas had hij Georges nooit persoonlijk gekend. De man had zijn capaciteiten, zowel communicatief als in talenkennis, duidelijk aangewend om in het kamp “carrière” te maken. Hij schopte het tot assistent van de kampdokter en tot administrateur/vertaler. Als je de man hoort vertellen wat de hij op het einde van de oorlog heeft uitgehaald om terug in België te geraken, dan is het duidelijk dat hij een echte “overlever” was.

We laten Walter Riga aan het woord.

Aankomst in het Lager

“Op 27 mei 1944 marcheert het eerste transport uit Neuengamme het kamp binnen. Het is een klein “lager” en bestaat uit drie delen; aan één zijde het vrouwenlager, aan de andere kant het mannenlager en in het midden het SS-bewakersverblijf. Het heeft een groene omgeving maar op een kilometer afstand zien we een enorm staalbedrijf, de Herman Göring Werke. Het mannenlager bestaat uit een tiental barakken en is omgeven door prikkeldraad die elektrisch onder hoogspanning staat, en meerdere wachttorens. Deze barakken, “blocks” genaamd, zijn over de lengte in twee verdeeld met aan één kant stapelbedden en daar tegenover lange tafels met krukjes.

De totale bezetting van het kamp bedraagt ongeveer 800 vrouwen en 2.700 mannen. Meestal Russen, Polen en Fransen, in mindere mate Spanjaarden, Grieken en Joegoslaven, weinig Nederlanders en Belgen, en slechts twee Engelsen. Duitse strafrecht-gevangenen, de zogenaamde “Kapo’s”, zorgen voor een brutale ordedienst; ze zijn ook barak- en kampoverste (“Block-” en “Lageralteste”). De weinige Duitse politieke gevangenen zijn veel zachter in omgang en helpen ons indien mogelijk. De SS-bewakers komen zelden in het kamp. Als kleding hebben we een hemd en onderbroek, een gestreepte jas, broek en muts, voetlappen en schoenen in stof met houten zolen. Op de jas is een rode driehoek met de letter B” en het inschrijvingsnummer genaaid.

De dagelijkse voeding bestaat uit een liter soep op basis van kool en rapen, plusminus 250 g zwart brood, 20 g margarine of worst, soms een beetje confituur, een beker ersatzkoffie. Onder elkaar maken we ons verstaanbaar via een mengeling van woorden uit verschillende talen die echter niet altijd de oorspronkelijke betekenis hebben. Bijvoorbeeld: “Comme ci,

comme ça” beduidt “stelen van een vriend”, “organiseren” is “stelen van de SS”, “papiroska” is “sigarettenpeuk”.

We worden op de appelplaats verzameld en langdurig nageteld, daarna verdeeld over de verschillende barakken.

Slavenarbeid

De volgende morgen om 5 uur gewekt en om 6 uur starten we ons werk in de staalfabriek. Bij het opengaan van de ingangspoort is het alsof we in de hel belanden. Allerlei machines die een oorverdovend lawaai maken, rook en vuur, geschreeuw van de Kapo's en de SS, gespieerde Oekraïense vrije arbeiders in volle actie.

Ik word aangewezen om, met een vijftal anderen, de granaatpers en de oven te bedienen. De oven is een langwerpige kast van ongeveer 6 meter, met op manshoogte een schuin aflopende gleuf. Deze is gevuld met buizen van 70 cm lang, 15 cm diameter en plusminus 20 kg zwaar, die er voor de helft in steken. Als de onderste er met een tang wordt uitgetrokken, rolt de andere een plaatsje lager. Gedurende de tijd dat de buizen zich van boven naar onder in de gleuf verplaatsen, zijn ze voor de helft witgloeiend verhit. Ze worden dan in de pers gezet waar de punt er aan gedrukt wordt. Na een tijdje toekijken moeten we de taak van onze voorgangers, vrije arbeiders, overnemen met een langere arbeidstijd van 12 uur per dag.

Ik bedien de pers door een hefboom op en neer te bewegen. Dat is niet te moeilijk, doch de matrijs wordt gesmeerd met een vuile, bruine olie, en telkens er een granaat uit komt, krijg ik een zwarte rookwolk in mijn gezicht.

's Avonds, terug in het kamp, gaan we allen naar de wasruimte waar ik tracht de vetlaag van mijn gezicht te verwijderen bij middel van zand of een ruige ersatzzeep.

Ik word dan ook telkens terug gejaagd, met een stokslag van een Kapo, daar ik de ogen en de oren nooit schoon krijg.

Na enkele dagen zijn mijn ogen volledig ontstoken. Ik zie slechts de witte gloed van de granaten als deze in de matrijs worden gestoken. Het is dan ook gebeurd dat ik de hefboom omlaag druk voordat de granaat goed op de voorziene plaats ligt. Deze plooit scheef en de pers maakt een groot kabaal.

Een SS-bewaker heeft het gezien en komt woedend op mij af. Hij roept: “Sabotage!” en dat de straf daarvoor ophanging is. Een geweldige vuistslag breekt een tand af en ik beland op de grond. Hij haalt de groepskapo er bij en stuurt me met hem naar de WC's. Daar aangekomen vraagt deze uitleg en hij raadt mij aan een uurtje te blijven rusten. Hij zal tegen de SS zeggen dat hij me KO geslagen heeft.

Bij mijn terugkeer mag ik niet meer de pers bedienen maar moet ik de oven vullen met granaten. Deze worden aangevoerd langs een rolband op kniehoogte en moeten op schouderhoogte in de gleuf gestoken worden. Als ze er aan de lage zijde zijn uitgetrokken, vul ik ze aan de hoge kant weer bij.

Het tempo is echter zeer hoog en als ik, door vermoeidheid, het opvullen niet kan bijhouden, komt de gleuf vrij en verbranden de uitslaande vlammen mijn haar en huid. Af en toe is er een korte pauze omdat de temperatuur niet hoog genoeg is. Zo kan ik snel een beetje water drinken aan een dichtbij gelegen kraantje. Na een tiental dagen ben ik zo erg vermagerd dat mijn vriend Pol, die met een tweede transport aangekomen was, mij niet meer herkent. Onze moraal is ver onder nul, daar we hier oorlogsmateriaal moeten vervaardigen dat tegen onze eigen mensen zal gebruikt worden. We trachten dan ook zo langzaam mogelijk te werken, maar worden voortdurend aangedreven door de Kapo's en de SS om het arbeidstempo te versnellen. Er wordt moeizaam verder gesukkeld tot op zekere dag een granaat van de rolband valt en een diepe wonde aan mijn rechtersvoet veroorzaakt.

's Avonds brengt de kampdokter, een Pools politiek gevangene, een papierverband aan en stuurt mij terug naar de barak. De volgende morgen is mijn voet echter zo erg gezwollen dat ik niet meer in mijn schoeisel geraak.

In het revier

Ik keer terug naar de dokter en word opgenomen in het "Revier", de ziekenbarak. Als ik gewogen word, blijkt dat ik nog 44 kg weeg. Ondanks de overbezetting is het "Revier" een rustige plek. We ontvangen het normale rantsoen, maar moeten ons niet meer fysisch inspannen. Alle twee dagen mogen we onze wonde in een emmer met een ontsmettende oplossing houden. Het aantal gekwetsten is zeer hoog, daar de meesten onder ons nooit in een metaalbedrijf gewerkt hebben.

In het bed boven het mijne, ligt een jonge Pool met een longontsteking. Hij was bij de Russische bezetting van Polen naar een werkkamp in Siberië gevoerd, een jaar nadien in het leger gemobiliseerd en door de Duitsers krijgsgevangen genomen. Terug gevat na een ontsnappingspoging, werd hij in het concentratiekamp ingeleverd. Hij vertelt mij over het leven in Siberië: de goede boslucht, het voldoende eten, de verwarmde barakken, zodat ik er van droom op mijn harde strozak.

Op een avond worden ik en een paar anderen in de nabij gelegen operatiekamer geroepen. Op een tafel ligt een man, wiens hand is verbrijzeld. We moeten de armen en benen van de gewonde goed vasthouden – ikzelf de arm met de verpletterde hand. Het is de eerste maal dat ik een operatie bijwoon. De dokter glimlacht als hij mijn bleek gezicht ziet en legt mij uit dat hij zal trachten de duim en de wijsvinger te redden. De daaropvolgende dagen roept hij me regelmatig als "assistent".

Ook kan ik, op één been rondhuppelend, de verpleger helpen bij zijn dagelijkse bezigheden. Mijn voetwonde schijnt niet te willen genezen en blijft open tot, op zekere dag ze bedekt is met groene schimmel. De dokter is niet tevreden en vreest het koudvuur. De schimmel en het dood vlees worden met een lepeltje weg gekrabd en, als pijnstillend middel, mag ik op een stuk hout bijten. Ik moet nu dringend in bed blijven en houd me bezig met het eenvoudige schrijfwerk van de “Revier”-administratie. Pol komt mij meermaals bezoeken. We spreken dan over onze ouders in België waarvan we geen nieuws kunnen ontvangen. We mogen ook niet naar hen schrijven. Van tijd tot tijd komt de SS-dokter langs en onderzoekt de zieken. Hij beslist dan over de gevallen die zullen weggevoerd worden naar een onbekende bestemming.

Op een dag in oktober zien we dat de galg wordt opgericht. Eén van ons, een Fransman, zegt daarop: “Die arme sukkelaar die nu nog wordt opgehangen, terwijl de geallieerden ons binnen enkele weken zullen bevrijden.” Even later wordt de deur geopend en een SS-er noemt zijn naam en nummer voor de terechtstelling. Doodsbleek gaat hij mee; niemand kan een woord uiten.

Hoop op bevrijding

In oktober en november komen er meerdere Belgen met de transporten van Neuengamme. Ze brengen ons het nieuws van de bevrijding van ons land en het is een plezier met hen te praten.

Ondertussen zijn de voedselrantsoenen verminderd en de werkomstandigheden nog moeilijker geworden. De winter begint en één emmer kolen per dag en per barak moet volstaan om een beetje warmte te scheppen.

De “Lagerälteste” bezoekt dikwijls onze dokter en op een keer stuurt deze hem naar mij. Hij vraagt me of ik een mooie vrouw kan tekenen en brengt me potlood en papier. Ik schets hem een ganse harem en hij is dan ook zeer tevreden. Hij belooft me een goed werkje na mijn genezing. Op een korte tijd is mijn wonde dan ook dicht en ik word uit het “Revier” ontslagen, alleen voor mijn lagerdienst, daar mijn voet nog mank loopt.

Mijn nieuwe job is “Dolmetscher” (tolk) en helper van de Lagerschreiber, een Frans prefect met een invalide arm. We houden het klasement bij van de identiteitskaarten der gevangenen, maken het dagelijks rapport aan de SS, zorgen voor het begraven der overledenen en allerlei bijkomende karweien.

Het verwondert mij te horen dat de Lagerälteste in het kamp aan de Kapo's verbiedt de gevangenen te slaan. Ook ontdek ik dat de aangegeven doodsoorzaak op de kaarten meestal “Herzschwäche” of “An der Flucht erschossen” is, nooit “uitputting” of “doodslag”.

Eén keer ontvangen we een pakket van het Belgische Rode Kruis met koekjes, suiker, zelfs chocolade en vijf pakjes Belga-sigaretten. Alleen al het lezen van de tekst op de verpakking is reeds een grote steun voor onze moraal. We moeten natuurlijk goed opletten voor een

gebeurlijke diefstal. Een oplossing is het in bewaring te geven bij de Block-overste ten koste van enkele sigaretten. De sigaretten laten ons toe om een deel van het rantsoen van de rokers te bekomen of een lichtere arbeid in de fabriek.

Op zekere dag zie ik een jonge Rus op een tafel staan bij de ingangspoort. Hij houdt een groot bord boven het hoofd waarop geschreven staat: "Hura! Ich bin wieder da!". Na een mislukte ontsnapping werd hij door de bewakers terug gevonden. Nadien heeft hij nog een tijdje rondgelopen met een schietschijf op de rug genaaid; daarna is hij nooit meer teruggezien.

Er is ook een barak voor de "Muselmänner", dat zijn mensen die te zwak zijn om nog naar de fabriek te gaan. Volgens de krachten die hun nog resten, worden ze aan onderhoudswerken in het Lager gezet, alsook om groenten te kuisen in de keuken.

Ik zie een werkgroep gecontroleerd worden door de SS bij het terugkeren van de keuken in het kamp. Men vindt een aardappelmesje op de grond en de SS vraagt wie het weggeworpen heeft. Niemand antwoordt, dus gymnastiekoefeningen voor de ganse groep: "Laufen, ein, zwei! Liegen, Aufstehen! Laufen, ein zwei!" tot één der Muselmänner zich aangeeft. Hij wordt ter plaatse gestraft met "20 zum Arsch". Men legt hem met de buik op een stoeltje, de broek wordt uitgetrokken en de handen en voeten worden vastgehouden door twee gevangenen. Een Kapo moet de slagen toedienen met een stuk rubberdarm, terwijl de SS ze langzaam natelt. Bij elke slag trekt de ongelukkige zich samen tot hij op het einde niet meer reageert. Hij wordt dan naar het "Revier" gedragen.

Sommige gevangenen, met vrienden of familie werkzaam in Duitsland, ontvangen af en toe een voedselpakje. Ik moet dan bestemmelingen samen zoeken en vervolgens meenemen naar het postbureau in het SS-kamp. Eénmaal was de bestemming overleden; het was zonde om het pakje te laten terugsturen. Mijn vriend Pol heeft dan, met groot risico, zijn plaats ingenomen. Het pakje was hoogst welkom; het bevatte voedselresten en broodkruimels.

Het gebeurt soms dat er 's morgens een geëlektrocuteerde gevangene in de omheiningdraden hangt. De stroom wordt dan tijdelijk afgesloten en wij moeten de sukkelaar afhaken en begraven. Hij kon het leven in het kamp niet meer verdragen. Regelmatig komt een boer met zijn paardenkar langs om de kisten op te laden. Twee SS-bewakers en enkele gevangenen rijden mee, zittend op de kisten. Een halfuur ver, in een veld, worden de doden begraven. De lege kisten komen terug naar het kamp voor hergebruik.

Als kerstmaaltijd krijgen we enkele gekookte aardappelen, een luxe. Na Nieuwjaar 1945: daar zijn de geallieerden. Op 15 januari 1945 rond 14 uur wordt de staalfabriek gebombardeerd. Gelukkig zijn de werkploegen in het kamp om een verandering van uurrooster aan te passen. Het zien van honderden bommenwerpers is indrukwekkend. Nu en dan stijgt er een eigenaardig vliegtuig vertikaal omhoog en schiet één der aanvallers neer.

Een enorme rookwolk toont ons dat de fabriek getroffen is. Een bom valt in het kamp maar richt, buiten het gebroken glas, weinig schade aan. Al goed, want er zijn geen schuilkelders voor de gevangenen. De volgende dagen worden alle ploegen uitgestuurd om puin te ruimen. De felle koude, de ijzige wind en dunne kleding doen, na de vroegere arbeid in de ovenhallen, het dodencijfer erg stijgen. Alle mogelijke werkkrachten worden ingezet: alle Lagerdiensten, de "Muselmänner" die nog een beetje kunnen gaan, de "Schreibers". Het is "Totaler Arbeitseinsatz". We trachten ons vooral niet te laten opmerken en geven de indruk dat we stevig arbeiden maar sparen zoveel mogelijk onze krachten. Soms kunnen we achter een muurtje, uit de wind, een vuurtje maken en onze handen verwarmen. Als we lege cementzakken vinden worden deze snel in truien veranderd door er drie gaten in te maken. Dit is natuurlijk streng verboden. Eén der SS'ers, die wij "Fernandel" noemen omwille van zijn gelijkenis met de Franse filmspeler, is specialist in het ontdekken van onze "truien", wat dan onmiddellijk leidt tot een achtervolging met stokslagen, waarbij de cementzak onder onze jas wordt uitgetrokken.

's Avonds komt de Lagerälteste in de Schreibstude (ons bureeltje) en vertelt ons het laatste nieuws over de vooruitgang der Amerikaanse troepen die in de richting van Braunschweig schijnen door te stoten. Later verneem ik dat hij, in 't geniep, een eenvoudige radio-ontvanger bezit die in elkaar geknutseld werd door een Belgische gevangene. Hij kan daarbij de dichtst bijgelegen zendpost beluisteren.

In de nacht van 7 op 8 april wordt het lager "Watenstedt" geëvacueerd, samen met andere kampen uit de omgeving, met een trein bestaande uit 60 goederenwagens. "

Zeer recent contacteerden we Walter Riga opnieuw om hem nog enkele vragen te stellen, maar zijn echtgenote zei ons dat hij zwaar ziek in het ziekenhuis lag en dat hij daar nog geruime tijd zou moeten blijven.

Inderdaad, zoals Riga zegt, werd op 7 april het kamp

Todesbescheinigung	
Jahr	Nr. des Sterbereg.
Eingetragen bim Standesamt Nr.	
1. Vor- und Zuname	O p d e w e e g h Johannes 44887
2. Datum der Geburt	Jahr 1926 Monat 11 Tag 10
3. Geschlecht	männlich
4. Stand	
5. Wohnung	Ellekom
6. Ort des Todes	Watenstedt I
7. Tag und Stunde des Todes	7.4.1945, 4.00 Uhr
8. Krankheit	Lungentuberculose
Watenstedt. den 7.4.1945	
SS-Vertragsarzt	
Tb/4/M.	

van Watenstedt ontruimd. De geallieerden waren niet ver meer af. Iedereen moest hals over kop het kamp verlaten. Alle sporen van de beestachtigheden moesten immers uitgewist worden. De gevangenen werden op de trein gestouwd die naar het hoge Noorden van Duitsland zou sporen. Er is niet veel verbeelding nodig om je de chaos die nacht voor te stellen. Een aantal gevangenen had niet meer de kracht of was te ziek om de reis aan te vatten. Zeventig dode, zwaargewonde of zieke personen werden door de bewakers gewoon op het perron achtergelaten toen de trein vertrok. Leefden ze nog of kregen ze eerst nog een “nazi-euthanasie”, we weten het niet. Wat we wel weten is dat Georges een van die zeventig was... Hij overleed die bewuste nacht van 7 april. Was hij te ziek, of te zwak, of te zwaar gewond om de tocht nog aan te vatten, het speelt geen rol. Op zijn attest staat als doodsoorzaak longtuberculose vermeld, maar blijkbaar ging het er nogal creatief aan toe als de oorzaak van de dood moest geregistreerd worden.

We hebben lang gearzeld om deze pijnlijke zinnen op papier te zetten, maar het was effectief in deze troosteloze en oneindig eenzame omstandigheden dat Georges is overleden.

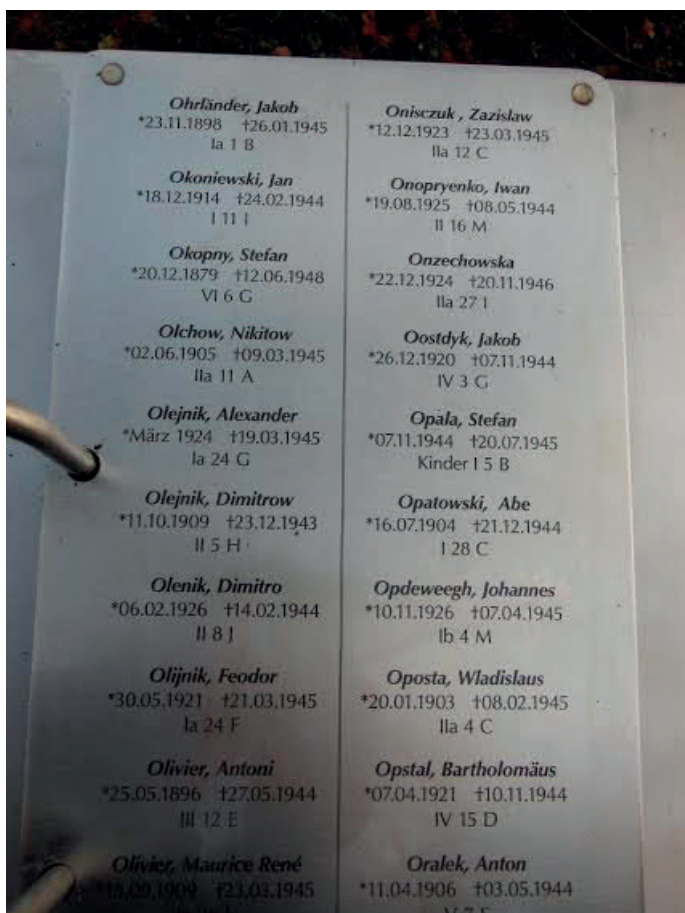
En opnieuw die pech ! Twee dagen later kwamen de geallieerden het dan al geruimde kamp bevrijden ! Het zouden overigens de Amerikanen zijn die het bevel hebben gegeven de zeventig lichamen te begraven op het kerkhof Jammertal.

De laatste etappe: Jammertal

Zoals gezegd hebben de Belgische autoriteiten geen enkele hulp willen geven bij ons onderzoek. Op onze vraag stuurden ze ons prompt het dossier van Georges toe, en daarna werd op elke vraag gereageerd dat alles in het dossier zat en dat ze daarom verder geen antwoorden zouden geven. Waarom niet ? Waarom geen greintje empathie met families van oorlogsslachtoffers ? Allesbehalve “alles” zat in het dossier ! Ja, een doodsverklaring op een datum dat Georges nog leefde ! “Niets” zat er in over Watenstedt, Salzgitter of Jammertal ! “Nooit” hadden ze enig onderzoek gedaan ! “Nooit” hadden we geweten waar Georges begraven ligt als we die “historici” hadden moeten geloven. We lezen nochtans dat er vandaag op de betreffende dienst, de Dienst Oorlogsslachtoffers in Brussel, meer dan dertig mensen werken.

“Werken ?” Waarschijnlijk de zoveelste overbemande en onderpresterende federale overheidsdienst die zit te wachten op een decisieve minister met ballen en een hakbijl ! Dit moest ons even van het hart. Die houding van “onze” overheid steekt zo schril af tegen de erg positieve houding van elke Duitse instantie die we hebben gecontacteerd, dat bovenstaande uitlatingen terecht zijn. Uiteraard zitten de Duitsers met massa’s schuldgevoelens, maar die van Brussel konden toch even goed als wij op onderzoek gaan. En waarom hadden ze dat veel vroeger al niet gedaan ? In 1960 bijvoorbeeld ?

Het dossier dat we ontvingen uit Brussel deed pas écht vragen rijzen ! Het feit dat we met onze evidente vragen wandelen werden gestuurd vonden we erg vreemd. Wat hadden ze te verbergen ? Dit was pas een stimulans om zelf de grens over te gaan. En eens in Duitsland ging alles relatief vlug. We wisten vlug héél veel. Eens de contacten gelegd met Salzgitter kregen we een stroom aan informatie en werd alles doodeenvoudig. Het is toch wel positief te noemen dat de Duitse overheid op diverse plaatsen diensten in het leven houdt die actief meewerken met familieleden van oorlogsslachtoffers die nog met vragen zijn blijven zitten.

Georges ligt dus begraven op het “Ausländerfriedhof” Jammertal in Salzgitter. Je kan dit kerkhof duidelijk lokaliseren op Google Earth. Over dit kerkhof is erg veel informatie beschikbaar. Er werd een boek geschreven “Ein Ort mit Geschichte” door Elke Zacharias waarin, naast veel informatie over de begraafplaats, alle namen vermeld staan van de ongeveer vierduizend personen die er begraven liggen. Het is deze Elke Zacharias die onze belangrijkste contactpersoon is geweest en die we bijzonder

willen danken voor al haar tijd en voor haar zeer sympathieke medewerking. Als je met Duitsers praat over deze oorlog, dan flitsen wel eens gedachten door je hoofd van “maar jullie waren godverdomme wel die brute Schweinhunden die het destijds allemaal gelapt hebben”. Maar ja, de huidige generatie Duitsers kan er niets aan doen en doet echt haar best om ons bij te staan om dat verleden op te klaren en in gedachten te houden.

Het is jammer dat Georges geen individueel graf heeft. Dat is te begrijpen omdat die bewuste dag een groot aantal slachtoffers begraven werd. Wel is de juiste locatie gekend waar de lichamen samen rusten, in de weliswaar foute aarde.

We gaan hier geen samenvatting geven van het boek van Elke Zacharias. Het ligt ter beschikking voor wie het wil inzien. Ze heeft ons enkele exemplaren toegestuurd en we zullen deze laten circuleren.

Zeventig jaar ! Het klinkt ongelooflijk, maar zeventig jaar lang is niemand een groet gaan brengen aan Georges. Het is niemand kwalijk te nemen, niemand ! Met uitzondering van die grijze muizen in Brussel die het hadden kunnen, ja moeten weten.

Die dienst in Brussel wist zich echter wel te profileren als gepatenteerde specialist in het repatriëren van voormalige oorlogsslachtoffers naar hun land van oorsprong...

Het cynisme ten top: de repatriëring

In 1960 komt er een bericht in Ellikom vanuit Brussel : een kist met de opgegraven overblijfselen van Georges staat in Brussel en deze zal naar Ellikom overgebracht worden om op het kerkhof ter aarde besteld te worden! Eindelijk de bevrijdende boodschap! Nooit had men geweten waar Georges ooit begraven werd. Hij “zou” zijn overleden in Neuengamme waar hij effectief dood werd verklaard, op basis van “niets”. En nu had men hem blijkbaar kunnen situeren en opgraven !

De kist met de overblijfselen is dan begraven naast Pieter en Moen. Op de grafsteen staat de foto van Georges met de vermelding: “hier rust Georges Opdeweegh, weggevoerde naar Duitsland. 1926-1945”.

Met Elke Zacharias spraken we over deze zaak en keken we na welke ontgravingen, “Exhumierungen”, er in 1960 waren geweest in Jammertal. Er waren daar dat jaar echter helemaal géén opgravingen geweest ! In het Belgische dossier, en deze keer waren we heel blij dat ontvangen te hebben, vonden we een formulier, opgemaakt in 1960, waarop was vermeld dat er overblijfselen waren geïdentificeerd als zijnde deze van Georges Opdeweegh. Tot onze stomme verbazing stond genoteerd als plaats van identificatie: “Sandbostel”.... Ook in Sandbostel was er een concentratiekamp tijdens de oorlog, maar deze plaats ligt op meer dan 200 kilometer van Salzgitter !

Hier was duidelijk in 1960 een catastrofale fout gemaakt ! In Brussel had men blijkbaar een lijst opgemaakt met te realiseren opgravingen in Sandbostel, en daar was per vergissing de naam van Georges ingeslopen. Identificaties moeten destijds blijkbaar nogal creatief verlopen zijn. Als de “formele” inhoud van de kisten maar netjes overeenkwam met de namen op de lijst.

Een “beetje” fantasie kon toch geen kwaad, niet ? Hoe kan je anders verklaren dat iemand ergens opgegraven wordt op een plaats waar hij nooit geweest is ? Erg geruststellend voor al die andere repatriëringen... ! Nu, misschien is de perceptie inderdaad belangrijker dan de realiteit en tillen we te zwaar aan die toestanden.

MINISTERIE VAN VOLKSGEZONDHEID EN VAN HET GEZIN.
 Directie : Opzoeken ; Documentatie en Overlijden.

Mr. van het dossier :

Naam en voornamen : OPDEWEEGH Joannes

Geboorteplaats en datum : Ellikom 10.11.26

Laatste verblijfplaats in België : ELLIKOM

Overleden te : Neuengamme rond "de" einde 1944

Begraven op : (xx) Sandbostel graf : 2116 rij : gras

Categorie : (x) heeft postuum Recht op de titel van Politieke Gevangene Stamnummer :

Naam en adres van de naaste verwante van belanghebbende : Me. We. OPDEWEEGH ESSERS Heikant 76 ELLIKOM.

Verwantschap : moeder

In bijlage : Overlijdensakte - Verklarend vonnis van overlijden - Verklaring van vermoedelijk overlijden.

Ministerie van Volksgezondheid en van het Ge

DE MINISTER;
 In opdracht,
 De Inspecteur Generaal;

F. BOSMANS.

(x) Politiek gevangene; werkweigenaar of weggevoerde arbeider.

Met onze bewijzen over Watenstedt en Jammertal hebben we dan de Dienst Oorlogsslachtoffers geconfronteerd met een en ander, en hen verzocht het dossier te heropenen en een standpunt in te nemen... Ze zijn dus uiteindelijk, waarschijnlijk met veel tegenzin, echt even moeten gaan “werken” !!! Men is dan onze contacten in Duitsland gaan bevragen en de conclusie van hun onderzoek is toch wel pijnlijk en schandalig tegelijk. De brief van de Dienst Oorlogsslachtoffers vinden jullie als bijlage bij deze kroniek. Het enige positieve is dat ze zwart op wit toegeven dat ze zich vergist hebben. Maar niet eens een zweem van verontschuldiging in hun brief ! Ze waren in hun gat gebeten dat de door hen gecontacteerde Duitse instanties ons rechtstreeks kopieerden in hun antwoorden aan hen. Een andere draai geven aan het verhaal was nu niet meer mogelijk. We hebben, na ontvangst van die brief, onmiddellijk gereageerd met bijkomende vragen en een voorstel gedaan om aan de nog in leven zijnde zussen een brief te sturen met blijken van medeleven na deze vergissing. Maar niet de minste reactie ! Niets meer.

De twijfel bestond al eerder, maar nu staat onomstotelijk vast dat de resten van Georges nooit in Ellikom geraakt zijn en dat hij altijd is begraven gebleven in Salzgitter, al 70 jaar, zonder dat wij het wisten.

Zelfs postuum bleef Georges pech hebben !

Tot slot

Tot vandaag twijfelden we of we deze kroniek van Georges wel uit de printer zouden laten rollen. De waarheid heeft uiteraard haar rechten, maar de waarheid kan ook kwetsen. We weten best dat lectuur van deze pagina's de nooit volledig geheelde wonden zal openrijten bij vooral de vier nog levende zussen van Georges. Zij hebben die verschrikkelijk laffe oorlogsdaad nooit kunnen plaatsen en hebben ze zo veel mogelijk verdrongen achter hard werken en het opvoeden van grote gezinnen.

Zeker zal zich in hun dromen over Georges ooit een scenario afgespeeld hebben met een gruwelijk einde, misschien zelfs een scenario dat de nu gekende werkelijkheid haast evenaarde, maar hun meest gekoesterde droom zal toch wel een happy end gehad hebben. En nu te moeten lezen dat er dit gelukkig einde echt nooit was, dat de werkelijkheid ontzettend rauw is

geweest, dat blijft pijn doen. We weten niet of het voor hen een troost is te weten waar Georges zijn graf is. Misschien was het beter te leven met de dubieuze zekerheid van dat graf naast Pieter en Moen.

Aan de andere kant van de balans is het onze overtuiging dat deze tragedie niet zinloos mag blijven. Wie weet zullen onze kinderen en kleinkinderen ooit hun smart phone opzij leggen om dit te lezen. Zij zouden zich misschien een beetje betrokken kunnen voelen omdat hier toch een ver familielid in het spel was. En als ze er zich dan van bewust worden tot welke verschrikkelijke gevolgen een oorlog kan leiden, en tot welke wrede daden mensen in staat kunnen zijn in extreme situaties, dan zullen ze misschien hun ganse leven met veel overtuiging blijven vechten tegen oorlogen. Want waar er ook oorlog is, dit soort familiedrama's speelt zich telkens opnieuw af, ook vandaag.

Als dit de les zou kunnen zijn, dan hebben het lijden en dood van Georges toch nog een tikkeltje zin gehad.

Maar uiteindelijk blijven we zitten met wrange gevoelens. Konden we Georges maar ergens wreken door de Duitsers alsnog aan te klagen voor die extreme oorlogsmisdaad. Konden we de Belgische overheid maar aanklagen voor schuldig verzuim en voor vergissingen die waarschijnlijk niet toevallig zijn, maar ingegeven door opportunisme en vadsigheid. De verjaringstermijnen zullen waarschijnlijk al lang verstreken zijn. Maar de pijn in de harten van de zussen van Georges en van allen die zijn bloed en DNA delen, die pijn is nog steeds niet verjaard !

31 januari 2015

Rik

Met dank aan: Elke Zacharias en KZ Gedenkstaette-Salzgitter; KZ Gedenkstaette-Neuengamme; Stichting Meensel-Kiezegem 44 ; Vrienden van Neuengamme (Nederland); Raymond Van Pée en Walter Riga; Els voor de administratieve hulp en Drukkerij VD voor de reproductie.

Directie-generaal Oorlogsslachtoffers
Dienst Archiveren en Documentatie

Tav. Dhr. GIJBELS Rik

gijbelsrik@gmail.com
info@vlimmo.be

Uw brief van :
Uw kenmerk :
Ons kenmerk :
Datum : 13/01/2015
Bijlage(n) :

Betreft :

Geachte heer Gijbels,

In antwoord op uw vraag van 1/01/2015 over de begraafplaats van dhr. OPDEWEEGH Johannes Georges (10/11/1926) kan ik u tot mijn spijt slechts bevestigen wat u al weet.

Na nieuwe opzoeken bij verschillende instellingen moeten wij vaststellen dat alle gegevens er op wijzen dat hij overleed op 7/04/1945 in Salzgitter, een buitenkamp van Neuengamme. De latere identificatie van het lichaam in Sandbostel lijkt dan ook onmogelijk.

Verder in deze brief wil ik u toelichten hoe de identificatie in 1960 verliep, met de beperkte middelen die toen beschikbaar waren. Het leidde helaas tot een verkeerde conclusie.

Hopelijk kan dit schrijven een aantal van uw vragen beantwoorden. Vanzelfsprekend wil ik me graag ter beschikking houden voor alle verdere toelichtingen.

Hoogachtend,

Gert De Prins

Aanhouding en deportatie

Dhr. Opdeweegh werd aangehouden door de Duitse politiediensten op 20/07/1944. Volgens de familieleden gebeurde dat in de plaats van een ander lid van het verzet, die door de Duitsers gezocht werd maar zich op dat moment niet ter plaatse bevond.

Aanvankelijk verbleef hij in de gevangenis van Antwerpen (Begijnenstraat), maar in de laatste dagen van augustus 1944 werd hij overgebracht naar het Fort van Breendonk. Zijn registratie daar bleef niet bewaard, omdat de administratie van het Fort bijna volledig vernietigd werd. Niettemin werd hij er gezien door Alfons Schoofs, die later aan de familie bevestigde dat hij op dat moment nog in goed gezondheid was.

Op 30 augustus 1944 werd het Fort ontruimd □ net als de gevangenis van Antwerpen □ en de gevangenen werden weggevoerd uit België'. In het geval van dhr. Opdeweegh was de bestemming het concentratiekamp van Neuengamme. Hij werd er begin september 1944 geregistreerd, wellicht met het nummer 44887. In Neuengamme (of een buitenkamp van Neuengamme) was Schoofs de laatste die dhr. Opdeweegh nog zag, in december 1944. Na zijn wegvoering uit België' heeft de familie geen bericht meer van hem ontvangen.

Naoorlogse periode

Behalve de registers van de gevangenis van Antwerpen, bleven slechts weinig documenten over dhr. Opdeweegh bewaard: zowel in Breendonk als in Neuengamme verbrandden de terugtrekkende Duitse troepen de volledige kampadministratie. Het getuigenis van Alfons Schoofs, ondertussen teruggekeerd naar België', was de enige aanwijzing dat Joannes Opdeweegh in Neuengamme of een buitenkamp ervan had verbleven. Verder ontbrak ieder document dat meer inlichtingen kon geven.

□Akte van vermoedelijk overlijden□

In augustus 1947 vroeg de vader van dhr. Opdeweegh een akte van vermoedelijk overlijden op te stellen. Aangezien in Duitsland nooit een officieel document was weergevonden dat het overlijden bevestigde, bleef zijn zoon in de gemeentelijke registers genoteerd als vermist. Om administratieve moeilijkheden te vermijden □ in dit geval een oproeping voor de verplichte legerdienst □ kon een 'akte van vermoedelijk overlijden'□ aangevraagd worden. De dienst 'Opzoeken, Documentatie en Overlijden'□ voorloper van de archiefdienst van de huidige DG Oorlogsslachtoffers, werd bij wet opgedragen dergelijke akten op te stellen. Op basis van de informatie die bekend was bij de dienst, ging men na of het mogelijk was of een vermiste persoon nog in leven zou zijn. In dit geval beschikte men slechts over weinig aanwijzingen, behalve het getuigenis van dhr. Schoofs. De conclusie in april 1949 was dan ook dat dhr. Opdeweegh vermoedelijk overleden was 'in de streek rond Neuengamme einde 1944'□

In april 1950 zette de rechtbank van Tongeren dit om in een definitieve overlijdensakte.

Sandbostel

In oktober 1946 en februari 1947 werden aan het documentatiedossier van dhr. Opdeweegh nog afschriften toegevoegd, die telkens bevestigden dat bijkomende opzoekingen in Neuengamme geen nieuwe informatie opleverden.

In november 1948 werd een document toegevoegd dat een eerste maal verwees naar een verblijf in Sandbostel. Het ging om een lijst met de namen van Belgen die in Sandbostel hadden verbleven, en die in maart 1946 door een verbindingsofficier in Duitsland was doorgestuurd: 'Liste de b. passés au camp de St. Bostel Neuengamme transmise par le lieutenant Riga (Rap 202 Tr 5185)'. Het is me niet duidelijk of dit document een rol speelde bij de overwegingen rond de akte van vermoedelijk overlijden. Zeker is dat de lijst behalve namen geen echte informatie bevatte: geen datum van aankomst, vertrek of overlijden. Zelfs de herkomst van de lijst werd niet toegelicht. Toen einde jaren 1950 de anonieme graven van Sandbostel geïdentificeerd zouden worden, moet ondermeer deze lijst opnieuw gebruikt zijn, om vooraf te bepalen welke lichamen mogelijk gevonden zouden worden ter plaatse. Deze sloot overigens goed aan bij wat al bekend was, namelijk dat heel wat gevangenen van Neuengamme bij het einde van de oorlog naar Sandbostel waren gevoerd.

Het is op dat moment in het onderzoek (juli 1959) dat de nabestaanden gevraagd werd om een persoonsbeschrijving te bezorgen, met alle inlichtingen die konden helpen bij het herkennen van een persoon. In het geval van dhr. Opdeweegh betrof het zijn grootte, schoenmaat en de opmerking dat hij beschikte over een gaaf gebit.

Op basis van deze verzamelde gegevens identificeerden de verantwoordelijken in mei 1960 het lichaam in graf 2116 als dat van dhr. Opdeweegh. In november 1960 bevestigde de wetsdokter dit en werd het stoffelijk overschot naar België' gevoerd.

Nieuwe documenten

Op vraag van de nabestaanden voerden wij een aantal nieuwe opzoekingen uit. Informatie werd aangevraagd via:

- Algemeen Rijksarchief (Filip Strubbe, filip.strubbe@arch.be) waar een kopie van het archief van de Internationale Zoekdienst van het Rode Kruis bewaard wordt;
- Dienst Oorlogsgraven (Didier Pontzeele, didier.pontzeele@niooo.be);
- KZ-Gedenkst tte Neuengamme, archiefdienst (Alyn Bessmann, alyn.bessmann@kb.hamburg.de);
- Gedenk- und Dokumentationsst tte KZ Dr tte (Elke Zacharias, info@gedenkstaette-salzgitter.de);
- Gedenkst tte Sandbostel (Andreas Ehresmann, a.ehresmann@stiftung-lager-sandbostel.de)

Filip Strubbe bezorgde ons een "Todesbescheinigung" waaruit bleek dat dhr. Opdeweegh op 7 april 1945 overleed in Watenstedt, een buitenkamp van Neuengamme. Mevr. Beßmann bezorgde een kopie van een steekkaart van archief van de begraafplaats Jammertal in Salzgitter. Deze bevestigde opnieuw de informatie. Geen van beide documenten was bekend bij de dienst ten tijde van de ontgraving.

Bovendien lijkt het niet aannemelijk dat een slachtoffer van het buitenkamp in Watenstedt uiteindelijk begraven werd in Sandbostel.

De enige mogelijk conclusie is dan ook de dat identificatie in Sandbostel niet correct was.

GEDRUKT DOOR
DRUKKERIJ · V · D ·
WALGOEDSTRAAT 1 • TEMSE
Februari 2015

